

В. А. Гуменюк,
вчитель-методист, заслужений вчитель України, заступник директора з науково-методичної роботи;

І. О. Черняк,
завідуюча бібліотекою;

А. М. Плотнікова,
провідний бібліотекар
(Житомирська міська гуманітарна гімназія № 23)
hg23zht@ukr.net

І. О. ОГІЄНКО У ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВИХ ТА ПРОСВІТНИЦЬКИХ ВИДАННЯХ

Автори статті в аналітичному плані виокремлюють одну із багатограних сторін діяльності І. Огієнка – видавничу справу на користь науки і просвіти як рідної Вітчизни, так і зарубіжжя. Сучасники називали І. Огієнка людиною енциклопедичних знань. Важко сказати, в якій сфері його діяльності був зроблений найбільш значний вклад. Виявлено, що науково-педагогічний спадок Івана Огієнка, його ідеї можуть служити в теперішній час для реформування і оновлення змісту освіти. Довга історія українського друкованого слова показує, як важко, а інколи небезпечно було донести нашому народу його друковане слово, яке завжди було заборонено та знищувалося, а його творці (письменники, поети, вчені, редактори та видавці) постійно переслідувалися. Розумний державний діяч, як ніхто, розумів силу та значення друкованого слова у ті часи, коли українці затверджували свою державність. До останніх днів свого життя І. Огієнко не переставав працювати на благо відродження нації, на захист та проголошення рідної мови. І. Огієнко повертається до широкого кола читачів, повертаються його твори та його мудрість, які слугують для України та всього світу.

Постановка проблеми. У наш час особливого значення набуває пошук нових концептуальних підходів до розв'язання проблеми поліпшення освіти, навчання і виховання та створення цілісної концепції вітчизняної освіти. У цьому аспекті принципового значення набуває науково-педагогічна спадщина Івана Огієнко, визначного українського вченого, одного з фундаторів національної освіти в Україні, церковного, громадського і політичного діяча.

Науково-педагогічна спадщина Івана Огієнка містить ідеї, які можуть знадобитися в нинішніх умовах реформування та оновлення змісту освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Видатний культурний діяч повільно, але впевнено повертається в Україну. Поступово публікуються його праці, вчені активно залучають його спадок у сучасний науковий обіг ідей. На сьогодні в літературі про наукову спадщину Івана Огієнка виявлено конкретні напрями її дослідження: науково-педагогічний (А. Алексюк, Н. Ничкало, В. Майборода, Г. Сагач, М. Левківський, Б. Кобзар, С. Болтівець, Г. Опанасюк, Л. Ляхощка, Т. Роняк та інші); джерелознавчий бібліографічний (В. Ляхощкий, О. Музичук, С. Гальченко, З. Тіменик); видавничий і редакторський (Т. Ківшар, Ф. Погребенник, М. Тимошик); богословський (А. Колодний, З. Тіменик, Л. Філіпович); мовознавчий (А. Бурячок, Г. Стрельчук, Л. Бондарчук); літературознавчий (О. Мишанич, Є. Сохаська, В. Мацько); втілення національної ідеї (М. Жулинський, А. Качкан, І. Тюрменко).

Мета статті. Однак, незважаючи на досить широкий спектр всіх досліджених аспектів спадщина Івана Огієнка, на наш погляд, недостатньо вивченою залишається його видавнича діяльність на користь науки і просвіти, праці вченого, опубліковані на сторінках редактованих ним видань "Рідна мова", "Наша культура", "Віра й культура", "Слово істини".

Вклад основного матеріалу. Окремого розгляду заслуговує постать Івана Огієнка як видавця і редактора десятків, сотень україномовних книг та кількох періодичних часописів.

Кількостолітня історія українського друкованого слова засвідчує, як непросто і небезпечно в усі часи було донести до нашого народу його друковане слово, що повсюдно заборонялося і нищилося чужою Україні владою, а його творці (письменники, поети, науковці, редактори і видавці) постійно переслідувалися й суворо каралися. Учений і державний діяч Іван Огієнко, як ніхто, глибинно розумів силу і значення друкованого слова, особливо в пору крутого перелому суспільної свідомості, викликаного розвалом прогнилої російської імперії й могутньою потугою українців створити свою державу.

Сучасники називали його людиною енциклопедичних знань. І це не випадково. Адже свій природжений хист ученого, педагога, державного, громадського, церковного і культурного діяча він однаковою мірою успішно застосовував і як мовознавець та літературознавець, і як редактор та видавець, і як перекладач та поет, і як ректор та міністр, і як православний митрополит та історик української церкви. Важко сказати, в якій із сфер він залишив найпомітніший слід. До останніх днів свого життя не полишав сподвижницької діяльності на ниві відродження нації, в захисті й утвердженні рідної мови.

Бібліографія наукових, публіцистичних та художніх праць ученого складає понад 1000 одиниць. На жаль, переважна більшість його творів і сьогодні знаходяться за кордоном, а частина і досі перебуває в

спецсховищах. І на сьогодні не маємо жодної поважної монографії про вченого, не знайшлося йому місця ні в енциклопедичних та довідкових виданнях. Лише в 1992 році, відзначивши 110-річницю від дня народження І. Огієнка, громадськість повертає до читацького загалу багатющу наукову та просвітительську спадщину вченого. Цьому сприяли дві Всеукраїнські науково-практичні конференції у Кам'янець-Подільському та Львові, на яких діяльність Огієнка розглядалась в контексті українського національного відродження. У Київських видавництвах побачили світ його найвідоміші фундаментальні дослідження та своєрідні посібники з нашої тисячолітньої історії: "Українська культура", "Українська церква", "Дохристиянські вірування українського народу".

Київський період життя розпочався для нього інтенсивною самоосвітою. Навчаючись у Київському університеті, він робить вибір на користь історії та філології. Особливо його зацікавив курс дослідника давнього українського письменства академіка В. Перетца. Пізніше у Варшаві він видає літературно-лінгвістичну монографію "Українська літературна мова XVI ст. і Крехівський "Апостол 1560 року" в знак глибокої пошани та щирої вдячності своєму вчителю.

Бурхливе відродження українського друку, утворення українських громад сприяло формуванню національної свідомості Огієнка. В цей час він знайомиться з М. Грушевським, Б. Грінченком, П. Житецьким, активно співпрацює у раді українських газет "Раді", "Громадській думці", стає членом "Просвіти", бере участь у випуску "Записок українського наукового товариства в Києві". В "Записках" він надрукує свою чи не одну із перших книг "Огляд українського язикознавства", а наступного року окремим виданням вийде "Українська граматична література". За його підручниками можна вчитись і вчити українській мові.

Нова сторінка в науковій діяльності І. Огієнка розпочинається в роки створення незалежної держави – УНР, коли постала гостра проблема впровадження української мови в державні інституції. Незважаючи на економічну розруху і політичну нестабільність в Києві, одна за одною виходять навчальні книги: "Вчимося рідної мови", "Рідна мова в українській школі", "Краткий курс украинского языка", "Рідне писання", "Українська граматика".

Ставши членом новоутвореного Міністерства освіти, він виступає з ініціативою про заснування Українського народного університету, який згодом перетвориться в Український державний університет. Сам розробляє і читає в ньому новий курс лекцій "Українська культура", в доступній формі розповідає студентам, як віками створював багату і своєрідну культуру та мову український народ, право на яку доводилось виборювати віками.

І. Огієнко очолює правописну комісію Міністерства освіти, члени якої (а туди входили А. Кримський, професор Є. Тимченко) підготували "Проект правопису української мови", який затвердила Всеукраїнська Академія наук і на основі якого були розроблені основні правила українського правопису для застосування в школах (січень 1919 р).

У 1918 році Директорія УНР призначає професора І. Огієнка Міністром освіти, а згодом стає, по суті, першим ректором новоутвореного Кам'янець-Подільського Державного Українського університету, який виявився найближчим до високої західноєвропейської культури: в ньому відкрито дві нові національні кафедри – польську і єврейську. Він розгорнув велику наукову і видавничу діяльність. Однак визвольні змагання українського народу під тиском більшовицької влади здобували то успіхи, то поразки. Важку і небезпечну місію обрав для себе в цей час міністр Огієнко – обороняв українське громадянство, керуючись тільки інтересами нації.

Найдраматичнішим періодом його життя стали 1921 – 1924 роки, коли він змушений був покинути Україну, опинитись на території сучасної Польщі. В листі до А. Кримського відчувається біль сподвижника науки і прохання взяти під опіку все його наукове майно, що полишив у Кам'янці. А це розвідки з історії української мови та правопису, розвідки про мову творів Шевченка та Котляревського. А в 1935 році під назвою "Наша культура" він видає науково-літературний місячник. На сторінках цього часопису побачили світ десятки статей, нарисів, розвідок з усіх ділянок духовної і матеріальної культури: історії, літератури, мистецтва, філософії, театру, етнографії, права, археології, палеології, педагогіки, економіки, історії церкви. Відтак у професора Огієнка виникає задум підготовки й видання 30-ти томної "Бібліотеки українознавства". Про це були повідомлені усі україномовні читачі за кордоном через "Нашу культуру" (№ 7, 1936 р.). Щорічно мало видаватися по 6 томів. До часопису додалися географія, статистика, музика, спів, друкарство.

Новий етап видавничої діяльності І. Огієнка розпочався з переїздом до Канади. Уже в листопаді 1947 року у Вінніпезі почав виходити редагований Огієнком місячник "Слово істини", що захищав і допомагав українським скитальцям, переважно колишнім в'язням німецьких концтаборів, яких розкидала по світу друга світова. Започаткований у Варшаві часопис "Наша культура" з 1953 року змінює назву на "Віру й культуру". І вже з канадської землі протягом 20-ти років розходить по світу українське слово.

Досконало володіючи багатьма мовами, зокрема грецькою, латинською, церковнослов'янською, староеврейською, польською, німецькою, англійською професор Огієнко не лише дослідив сотні рукописних і друкованих книг, ввівши їх до наукового обігу, а й багато з них переклав на українську мову.

Особливо плідною була його праця над перекладами богословської літератури для потреб української Автокефальної Православної церкви. Українською мовою перекладалися богослужбові книги, твори церковних діячів, життя святих. Огієнко заснував видавництво "Українська Автокефальна Церква", для якого підготував цілий ряд україномовних видань. Це – "Шкільні мотиви", "Український православний молитовник", тексти відправив на Різдва, Великодні, Зелені свята. Всього він переклав близько 50 богослужбових книг рідною мовою. Такий обсяг робіт, виконаний однією людиною, сприймається як життєвий подвиг. Та найбільшим його подвигом у цій справі став, безперечно, переклад із старосвєрейської Біблії. Присвятив він цьому близько 20 років життя, ще 10 років пішло на те, аби видрукувати її достатнім тиражем.

Пам'ятаємо, що Біблія П. Куліша 1903 р. вийшла першою, однак незначним тиражем. Крім того, автор дозволяв собі здійснювати переклад Старого Заповіту у вільному переказі, що спричинило значні відхилення від оригіналу. Тому І. Огієнко найточніше передав зміст оригіналу, до того ж милозвучною сучасною літературною мовою. Британське і закордонне Біблійне товариство закінчило друкування тиражу аж у 1958 році. Вихід у світ повної україномовної Біблії – помітна подія у всьому світі. Огієнкова Біблія, як і десятки перекладних і виданих за кордоном богослужбових книг, які, крім релігійної місії, виконують ще одну важливу роль – забезпечують українському народові його невід'ємне право читати й пізнавати Святе Письмо рідною мовою.

Особливо І. Огієнка цікавила Острозька Біблія, її підготовка до друку та видання. Його перу належить розвідка "Острозька Біблія 1581 р.", яка з'явилася в 1931 р., в якій дослідник звертає увагу на долю "Острозької Біблії", на те, що вона фактично стала канонічною для православних слов'ян, а також отримала визнання серед українських та білоруських греко-католиків.

Якщо першою ділянкою, на якій він працював, була історія української мови, то другою – українська палеотипія – історія українського друкарства. Саме тут, – вважає вчений, – вистачить праці на ціле життя не одному поколінню. Дуже шкодував, що при Академії наук нема спеціальної кафедри палеотипії. Він би працював у цій галузі як віл, бо вона б доставила силу матеріалу як для історика мови, так і історика літератури. Палеотипія розбудила б інтерес до наших стародруків. Такі кафедри є сьогодні в Німеччині, в Лейпцигу. Шкода, що такі цінні пропозиції вченого й сьогодні не реалізовані.

З метою дослідження джерел українського друкарства він виїжджає до Кракова. І ось 1925 рік накладом Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові виходить праця "Історія українського друкарства (XV-XVIII ст.)", основними віхами якого визначено: білорусько-українське друкарство на Галицькій землі, на Київщині, Чернігівщині, Поділлі, досліджується стан друкарства у слов'янських народів. Вихід книги у закордонній Україні зустрінутий дуже прихильно. Львівський професор зауважує: "Ми повинні віднести до цієї книжки не то із захопленням і пошаною, а із подивом для совісті й точності автора, ... для тої легкості пера, котрим орудує автор. Серед культурних націй, як англійська, така книжка знайшлася б у кожній хаті інтелігентного громадянина". Навіть у ювілейному випуску наукової праці "Федоровские чтения" жодного посилання на Огієнка немає.

Все, що "не вписувалося" в таку "ідеологічну схему", ще донедавна вважалося антинауковим, а отже, шкідливим. Огієнкова "Історія українського друкарства" з цієї схеми випала зовсім, тому й потрапила до спецховищ. Бо І. Огієнко піддав сумніву у вітчизняній науці твердження щодо підпорядкованості українського друкарства російському. Він доводить, що друкарство в Україну прийшло не зі Сходу, а із Заходу, до того ж задовго до виходу в Москві 1564 року першої друкованої книги, "Апостола" І. Федорова (ніяк не применшуючи його ролі й значення, присвятив йому 49 ст. своєї книги).

Що ж до появи українських друкованих книжок, то І. Огієнко називає рік 1491. Саме тоді у Кракові на прохання української громади німецький друкар Швайпольт Фіоль випускає у світ кириличним шрифтом Часословець і Осьмигласник, які були набрані тогочасним українським правописом. "Давня Україна, запровадивши в себе друкарство, хутко переконалася у великій освітній силі його..., ніколи не лякалася книжки і боронила волю свого друку" (І. Огієнко "Історія українського друкарства") [1: 2].

І. Огієнко перший серед науковців оприлюднював нечувані за своєю зверхністю й зневагою до цілого народу гласні й негласні документи минулої епохи – укази, розпорядження, циркуляри царського уряду про заборону українського друку.

Лише сьогодні "Історію українського друкарства" оцінено як історичну й літературну пам'ятку. Лише у 1983 р., через 60 літ після виходу її у Львові, Інститут дослідів Волині та товариство "Волинь", що діє у Вінніпезі, здійснили для канадських українців друге факсимільне видання.

У 1995 році в Україні засновують премію ім. І. Огієнка, це друга багатогалузева премія після Шевченківської.

З пошаною ставимось до кириличного раритету "Українська Житомирська Євангелія".

Більшість творів митрополита Іларіона і сьогодні недоступна українській громадськості. Значна частина творчої спадщини перебуває за кордоном – у Польщі, Швейцарії, Канаді, Німеччині. Невідома й досі доля бібліотеки та його архіву, полишених у Кам'янець-Подільському. У 2003 році в Києві створено

фундацію імені митрополита Іларіона, яка намагається повернути в Україну величезний доробок мислителя.

До широкого читача повертається І. Огієнко, його праці, його мудрість, що призначалися Україні (15 словників, збірників, драматичні поеми).

Проте, якого значення надавав видавничо-редакторській сфері своєї діяльності митрополит Іларіон і які надії покладав на неї, найкраще засвідчують його слова, проголошені на ювілейному вечорі в честь свого 75-річчя: "Видавничій справі я все життя віддаю багато сил, бо глибоко вірю, що це реальна праця на добро українського народу" [2: 73-75]. Ми спробували розглянути лише деякі аспекти його титанічної праці на ниві українського відродження. Діяльність І. Огієнка у всій її різнобарвності і багатоманітності ставить ще значний ряд основних питань, що потребують подальшого розв'язання і вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Огієнко І. Історія українського друкарства / І.Огієнко. – К. : Либідь, 1994. – 448 с.
2. Марушкевич А. А. Науково-педагогічна спадщина Івана Огієнка : [монографія] / А. А. Марушкевич. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 339 с.
3. Артемова Л. В. Історія педагогіки України. Частина I / Л. В. Артемова // Програми педагогічних інститутів. Дошкільна педагогіка. Історія Загальної та дошкільної педагогіки. – Київ, 1996. – С. 41–57
4. Вознюк М. С. Історія української літератури / М. С. Вознюк. – Львів : Світ, 1992. – 494 с.
5. Марушкевич А. Іван Огієнко-організатор освітнього життя у 1918-1920 роки / А. Марушкевич // Мандрівець. – 1996. – № 5–6. – С. 54–60.
6. Огієнко І. І. Українська культура / І. І. Огієнко. – К. : Абрис, 1990. – 272 с.
7. Тимошик М. Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження : Недруковані твори Івана Огієнка вийдуть незабаром в Україні заходами нещодавно створеної в Києві Фондації його імені / М. Тимошик // Книжковий огляд. – 2003. – № 1–2. – С. 68–74.
8. Тюрменко І. І. Життя, віддане народові : Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) / І. І. Тюрменко // Історія України. – 1999. – № 17. – С. 4–5.
9. Тюрменко І. І. Іван Огієнко-головуповноважений уряду УНР : (листопад 1919-жовтень 1920 рр.) / І. І. Тюрменко // Український історичний журнал. – 1999. – №5. – С. 101–109.
10. Фасоля А. Іван Огієнко : наука для прийдешніх поколінь / А. Фасоля // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 3. – С. 47–50.
11. Федоров Іван (Іван Федорович Мисквітін) (?-5.XII. 1983, Львів). Український радянський енциклопедичний словник. – Том 3. – Вид. друге. – К. : головна редакція Української радянської енциклопедії, 1987. – 504 с.
12. Цегельський А. Життєдіяльність Івана Огієнка досліджує науковець з України / А. Цегельський // Київська старовина. – 2006. – №4. – С. 173–175.
13. Шпак В. "Патентований українець" Іван Огієнко / Віктор Шпак // Урядовий кур'єр. – 2007. – 21 березня. – 21 с.
14. Братусь І. Іван Огієнко про духовний світ Тараса Шевченка / І. Братусь // Літературна Україна. – 2004. – № 10 (11 березня). – 6 с.
15. Волошина Н. Іван Іванович Огієнко (митрополит Іларіон) / Н. Волошина // Українська література в ЗОШ. – 2007. – № 1. – С. 2–3.
16. Діячі науки і культури України : нариси життя та діяльності / [за ред. А. П. Коцура, Н. В. Терес]. – К. : Книги – XXI, 2007. – 464 с.
17. Життя і творчість відомих бібліотекознавців // Шкільна бібліотека. – 2007. – № 8. – С. 25–44.
18. Зрослись душею, сплелись корінням / [упоряд. М. Рубанець]. – К. : Успіх і кар'єра, 2008. – 224 с.
19. Калашник В. Духовність рідної мови у концепції Івана Огієнка / В. Калашник // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – № 3. – 9 с.
20. Клименко Л. Використання творчої спадщини Івана Огієнка на уроках української мови та літератури / Л. Клименко // Дивослово. – 2007. – № 12 – С. 41–44.
21. Кралюк П. Острозька Біблія в дослідженнях Івана Огієнка / П. Кралюк // Визвольний шлях. – Кн. 1. – Січ. – С. 43–49.
22. Ляхоцький В. На скрижалях вічності. До 125-річчя від дня народження вченого-патріота, державного і політичного діяча Івана Огієнка / В. Ляхоцький // Українська культура. – 2007. – № 1. – 11 с.
23. Огієнко Іван : "Я все зробив, що міг зробити..." : бібліогр. покажч. / [Терноп. обл. наук. б-ка ; уклад. : Л. Оленич, В. Чупрова]. – Т. : Підручники і посібники, 2007. – 112 с. – (Родом з України ; Вип. 2).
24. Опанасюк О. Витязь Духу. До 125-річчя Івана Огієнка / О. Опанасюк // Літературна Україна. – 2007. – № 3 (25 січ.). – 1,7 с.
25. Опанасюк О. Є. Огієнкова премія 2005 року : (Претенденти допущені на здобуття премії) / О. Є. Опанасюк, В. С. Балюк // Слово Просвіти. – 2005. – №4 (27.01.-02.02). – 11 с.
26. Остерська М. Митрополіт – міністр. Виповнилось 125 років від дня народження Івана Огієнка / М. Остерська // Україна молода. – 2007. – № 8 (17 січня). – 9 с.
27. Сохацька Є. Вартості українства. Культурологічна роль варшавських видань Івана Огієнка / Є. Сохацька // Українська література в ЗОШ. – 2003. – № 7. – С. 37–39.
28. Тимошик М. Життєвий подвиг Івана Огієнка як взірць для наслідування / М. Тимошик // Дивослово. – 2007. – № 1. – С. 40–44.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ogienko I. Istoriiia ukrains'kogo drukarstva [History of Ukrainian Printing] / I. Ogienko. – K. : Lybid', 1994. – 448 s.
2. Marushkevych A. A. Naukovo-pedagogichna spadshchyna Ivana Ogiienka [Ivan Ogiienka's Scientific and Pedagogical Heritage] : [monografiia]. – K. : Pravda Yaroslavychiv, 1998. – 339 s.
3. Artemova L. B. Istoriiia pedagogiky Ukrainy. Chastyna I [History of Ukrainian Pedagogy. Part I] / L. V. Artemova // Programy pedagogichnykh institutiv. Doshkil'na pedagogika. Istoriiia zagal'noi ta doshkil'noi pedagogiky [Programmes of Pedagogical Institutes. Pre-School Pedagogy. History of General and Pre-School Pedagogy]. – Kyiv, 1996. – S. 41–57.
4. Vozniuk M. S. Istoriiia ukrains'koi literatury [History of Ukrainian Literature] / M. S. Vozniuk. – L'viv : Svit, 1992. – 494 s.
5. Marushkevych A. Ivan Ogiienko – organizator osvitiu zhyttia u 1918–1920 [Ivan Ogiienko – an Organizer of the Educational Life in 1918–1920] / A. Marushkevych // Mandrivets' [Wanderer]. – 1996. – № 5–6. – S. 54–60.
6. Ogiienko I. I. Ukrains'ka kul'tura [Ukrainian Culture] / I. I. Ogiienko. – K. : Abrys, 1990. – 272 s.
7. Tymoshyk M. Mytropolyt Ilarion (Ivan Ogiienko) i ukrains'ke vidrozhennia : Nedrukovani tvory Ivana Ogiienka vyidut' nezabarom v Ukraini zakhodamy neshchodavno stvorenoi v Kyevi Fundatsii iogo imeni [Metropolitan Ilarion (Ivan Ogiienko) and Ukrainian Revival : Non-Printed Works by Ivan Ogiienko will Be Published Soon in Ukraine by Means of the Recently Created in Kiev Foundation Named in his Honour] / M. Tymoshyk // Knyzhkovyi ogliad [Book Survey]. – 2003. – № 1–2. – S. 68–74.
8. Tiurmenko I. I. Zhyttia, viddane narodovi : Ivan Ogiienko (mytropolyt Ilarion) [Life, Devoted to the Folk : Ivan Ogiienko (Metropolitan Ilarion)] / I. I. Tiurmenko // Istoriiia Ukrainy [History of Ukraine]. – 1999. – № 17. – S. 4–5.
9. Tiurmenko I. I. Ivan Ogiienko – golovupovnovazhenyi uriadu UNR : (lystopad 1919 – zhovten' 1920 rr.) [Ivan Ogiienko – Commander in Chief of the Government of the Ukrainian People's Republic : (November 1919 – October 1920)] / I. I. Tiurmenko // Ukrains'kyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian Historical Journal]. – 1999. – № 6. – S. 101–111.
10. Fasolia A. Ivan Ogiienko : nauka dlia pryideshnykh pokolin' [Ivan Ogiienko : the Science for the Further Generations] / A. Fasolia // Ukrains'ka mova i literatura v shkoli [Ukrainian Language and Literature at School]. – 2007. – № 3. – S. 47–50.
11. Fedorov Ivan (Ivan Fedorovych Myskvytin) (?-5.XII. 1983, L'viv). Ukrains'kyi radians'kyi entsyklopedychnyi slovnyk [Fedorov Ivan (Ivan Fedorovych Myskvytin) (?-5.XII. 1983, L'viv). The Ukrainian Soviet Encyclopedic Dictionary]. – Tom 3. – [vyd. druge]. – K. : Golovna redaktsiia Ukrains'koi radians'koi entsyklopedii, 1987. – 504 s.
12. Tsegel's'kyi A. Zhyttiedial'nist' Ivana Ogiienko dioslidzhue naukovets' z Ukrainy [The Scientist from Ukraine Investigates Ivan Ogiienko's Life] / A. Tsegel's'kyi // Kyivs'ka starovyna [Kyiv Antiquity]. – 2006. – № 4. – S. 173–175.
13. Shpak V. "Patentovanyi ukrainets' " Ivan Ogiienko ["Patent Ukrainian" Ivan Ogiienko] / Viktor Shpak // Uriadovyi kur'er [Government Courier]. – 2007. – 21 bereznia. – 21 s.
14. Bratus' I. Ivan Ogiienko pro dukhovnyi svit Tarasa Shevchenka [Ivan Ogiienko on the Taras Shevchenko's Spiritual World] / I. Bratus' // Literaturna Ukraina [Literary Ukraine]. – 2004. – № 10 (11 bereznia). – 6 s.
15. Voloshyna N. Ivan Ivanovych Ogiienko (mytropolyt Ilarion) [Ivan Ivanovych Ogiienko (Metropolitan Ilarion)] / N. Voloshyna // Ukrains'ka literatura v ZOSH [Ukrainian Literature in the General High School]. – 2007. – № 1. – S. 2–3.
16. Diiachi nauky i kul'tury Ukrainy : narysy zhyttia ta diial'nosti [Representatives of Science and Culture in Ukraine : Sketches on Life and Work] / [za red. A. P. Kotsura, N. V. Teres]. – K. : Knygy – XXI, 2007. – 464 s.
17. Zhyttia i tvorchist' vidomykh bibliotekoznavtsiv [Life and Creative Work of Famous Literary Men] // Shkil'na biblioteka [School Library]. – 2007. – № 8. – S. 25–44.
18. Zroslys' dusheiu, splelys' korinniam [Coalesced by Soul, Entwined by the Roots] / [uporiad. M. Rubanets']. – K. : Uspikh i kar'era, 2008. – 224 s.
19. Kalashnyk V. Dukhovnist' ridnoi movy u kontseptsii Ivana Ogiienka [Spirituality of the Native Language in Ivan Ogiienko's Conception] / V. Kalashnyk // Vyvchaemo ukrains'ku movu ta literaturu [Learn Ukrainian Language and Literature]. – 2006. – № 3. – 9 s.
20. Klymemko L. Vykorystannia tvorchoi spadshchyny Ivana Ogiienka na urokakh ukrains'koi movy ta literatury [Using Ivan Ogiienko's Creative Heritage on Ukrainian Language and Literature Lessons] / L. Klymenko // Dyvoslovo [Wonderful Word]. – 2007. – № 12. – S. 41–44.
21. Kraliuk P. Osroz'ka Bibliia v doslidzhenniakh Ivana Ogiienka [Ostrog Bible in the Ivan Ogiienko's Researches] / P. Kraliuk // Vyzvol'nyi shliakh [Liberation Movement]. – Kn. 1. – Sich. – S. 43–49.
22. Liakhovyts'kyi V. Na skryzhaliakh vichnosti. Do 125-richchia vid dnia narodzhennia vchenogo patriota, derzhavnogo i politychnogo diiacha Ivana Ogiienka [On the Annals of Eternity. To the 125 Anniversary of the Scientist, Patriot, State and Political Personality Ivan Ogiienko's Birthday] / V. Liakhovyts'kyi // Ukrains'ka kul'tura. – 2007. – № 1. – 11 s.
23. Ogiienko Ivan: "Ya vse zrobyv, shcho zmig zrobyty..." [Ivan Ogiienko: "I Did Everything What I Could"] : [bibliogr. pokazhch.] / [Ternop. obl. nauk. b-ka ; uklad. : L. Olenych, V. Chuprova]. – T : Pidruchnyky i posibnyky, 2007. – 112 s. (Rodom z Ukrainy ; Vyp. 2).
24. Opanasiuk O. Vytiaz' Dukhu. Do 125-richchia Ivana Ogiienka [Spirit Knight. To the 125 Anniversary of Ivan Ogiienko] / O. Opanasiuk // Literaturna Ukraina [Literary Ukraine]. – 2007. – № 3 (25 sich.). – S. 1, 7.
25. Opanasiuk O. Ye. Ogiienkova premii 2005 roku : (Pretendenty dopushcheni na zdobuttia premii) [Ogiienko's Award 2005 : (Applicants Permitted on the Award Competition)] / O. Ye. Opanasiuk, V. S. Baliurko // Slovo Prosvity [Enlightening Word]. – 2005. – № 4. (27.01.–02.02). – 11 s.

26. Osters'ka M. Mytropolyt – ministr. Vypovnylos' 125 rokiv vid dnia narodzhennia Ivana Ogiienka [Metropolitan – Minister. 125 Years from Ivan Ogiienko's Birth] / M. Osters'ka // Ukraina moloda [Young Ukraine]. – 2007. – № 8 (17 sichnia). – 9 s.
27. Sokhats'ka E. Vartosti ukrainstva. Kul'turologichna rol' varshavskykh vydan' Ivana Ogiienka [The Cost of the Ukrainian Heritage. Culturological Role of the Warsaw Publications by Ivan Ogiienko] / E. Sokhats'ka // Ukrains'ka literatura v ZOSH [Ukrainian Literature in Higher School. – 2003. – № 7. – S. 37–39.
28. Tymoshyk M. Zhyttevyi podvyg Ivana Ogiienka yak vzirets' dlia nasliduvannia [Life Deed by Ivan Ogiienko as the Example for the Heritage] / M. Tymoshyk // Dyvoslovo [Wonderful Word]. – 2007. – № 1. – S. 40–44.

Матеріал надійшов до редакції 19.04. 2013 р.

Гуменюк В. А., Черняк І. О., Плотникова А. М. Иван Огиенко в отечественных и зарубежных научных и просветительских изданиях.

В статье авторы в аналитическом плане отображают одну из многогранных сторон деятельности И. Огиенка – редакторское дело на пользу науке и просветительской деятельности как Отчизны, так и зарубежья. Современники называли И. Огиенка человеком энциклопедических знаний. Трудно сказать, в какой сфере его деятельности был сделан наиболее значимый вклад. Выяснено, что научно-педагогическое наследие И. Огиенка, его идеи могут служить в настоящее время для реформирования и обновления содержания образования. Долгая история украинского печатного слова показывает, как трудно, а порой опасно было донести нашему народу его печатное слово, которое всегда было запрещено и уничтожалось, а его создатели (писатели, поэты, ученые, редактора и издатели) постоянно преследовались. Умный государственный деятель, как никто, понимал силу и значение печатного слова в те времена, когда украинцы утверждали свою государственность. До последних дней своей жизни И. Огиенко не прекращал работать на благо возрождения нации, в защиту и провозглашение родного языка. И. Огиенко возвращается к широкому кругу читателей, возвращаются его произведения и его мудрость, которые служат для Украины и всего мира.

Gumeniuk V. A., Cherniak I. O., Plotnikova A. M. Ivan Ogiienko in the National and Foreign Scientific and Enlightening Editions.

In the article authors on the analytical background reflect one of the multifaceted sides of Ivan Ogiienko's work – the editorial work in favour of science and enlightening activity of both the Motherland and foreign countries. The contemporaries called I. Ogiienko a man of encyclopedic knowledge. It's hard to say in what sphere of activity it has been the most significant contribution. It is found out that the I. Ogiienko's scientific and pedagogical heritage, his ideas may serve nowadays in the current conditions to reform and update the content of education. The long history of the Ukrainian written word indicates how difficult and sometimes dangerous it was to bring to our people its written word, which was always forbidden and destroyed, and its creators (writers, poets, scientists, editors and publishers) were constantly persecuted. A smart statesman, like no one understood the power and importance of the written word in those days, when Ukrainians claimed their statehood. Until the last days of his life I. Ogiienko didn't stop working for the revival of the nation, in the protection and promotion of the mother tongue. I. Ogiienko returns to the broad range of readers with his works and his wisdom, which serve for Ukraine and the whole world.